

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صیانت از حقوق شهروندی

تهیه و تنظیم

محمد رحیم قهستانی

مشاور حقوقی دانشگاه علوم پزشکی تهران

پاییز ۱۳۹۴

فهرست مطالب :

- ۱- تعریف حقوق
- ۲- تعریف قانون
- ۳- تفاوت حقوق و قانون
- ۴- تعریف شهروند و حقوق آن
- ۵- انواع حقوق شهروند
- ۶- مسئولیتهای شهروندی (مسئولیتهای شهروند و دولت)
- ۷- سیر تاریخی حقوق شهروندی (حقوق بشرو سیر تاریخی و تحول آن)
- ۸- منشور حقوق بشر کوروش کبیر (اولین اعلامیه حقوق بشر)
- ۹- اعلامیه جهانی حقوق بشر (مصوب سازمان ملل)
- ۱۰- اعلامیه حقوق بشر اسلامی (مصوب سازمان کنفرانس اسلامی)
- ۱۱- مبانی حقوق ملت (حقوق شهروندی) در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۲- بررسی حقوق شهروندی در سایر قوانین و مقررات جمهوری اسلامی
- ۱۳- اسلام و حقوق شهروندی در قرآن و نهج البلاغه

صیانت از حقوق شهروندی

تعریف حقوق

حقوق : مجموع مقررات و رسوم خاصی که وظایف افراد جامعه را معین میکند و بر روابط آنها حاکم است
مجموع مقرراتیکه حافظ منافع جامعه و حاکم بر روابط افراد باشد و عدالت و نظم اجتماعی را تامین کند .

یا به عبارت دیگر

حقوق جمع حق و عبارت از یک سلسه امتیازات و آزادیهای است فطری و یا اعطائی که در اغلب قوانین
قوانین برای افراد جامعه پیش بینی شده . مثل حق بهتر زیستن - حق مالکیت انفرادی و اجتماعی - حق
تشکیل خانواده و ....

حقوق به معانی دیگر بکار میرود مثل حقوق کارمندان حقوق دیوانی - حقوق اداری و یا علم حقوق و .....

قانون

الف: قانون در لغت به معنی رسم ، قاعده – روش و آئین است

ب : قانون : مجموعه قواعدی که نحوه رفتار افراد و مناسبات میان آنها را در جامعه مشخص میسازد.

ج: در اصل واژه قانون سه نظر وجود دارد :

۱ – قانون واژه پویانی است و از لغت کانون گرفته شده .

۲ – آنرا ماخوذه از زبان رومی – فارسی سریانی ، عبری میدانند

۳ – کلمه قانون از زبان عربی و از کله حق گرفته شده قانون عبارت از قاعده ی کلی و الزام آور است که به منظور ایجاد نظم و استقرار عدالت بر زندگی اجتماعی انسان حکومت میکند و اجرای آن از طرف دولت تضمین میشود

تفاوت قانون با حقوق :

به طور خلاصه قانون یک سلسله قواعدی است که شکل حکومت و سازمان قوای سه گانه کشور و امتیازات و تکالیف افراد نسبت به دولت و دولت نسبت به مردم را بیان میکند

در صورتیکه حقوق : علمی است که از قواعد و نظاماتی بحث میکند که تنظیم کننده حقوق افراد و روابط بین موسسات عمومی است بعبارت دیگری قانون مبنای اجرائی دارد و حقوق مبنای علمی ، فلسفی و نظری و باید حقوق افراد تبدیل به قانون شود و قانون مبنای حقوق افراد قرار گیرد.

حقوق شهروندی

شهروند به کسی اطلاق میشود که تحت الحمايه حكومتی باشد و قوانین و مقررات آن حكومت را به رسمیت بشناسد و جزء جامعه ای محسوب گردد كه دولت تمام امتیازات و حقوق آن جامعه را به تمام معنی قبول داشته باشد و دولت بخشی از آن جامعه باشد .

واژه شهروند را میتوان معادل واژه **Citizen** غربی دانست حقوق شهروندی به معنی انست كه دولت یا حكومت ملزم است كه حقوق و سلطه شهروند خود را به رسمیت بشناسد و آنها رعایت نماید . این حقوق هم شامل حقوق فطری مثل حق حیات - حق آزادی مسكن - برابری - عدالت و ... وهم حقوق و ضعی یا موضوعه میباشد مثل قوانین مصوب

به عبارت دیگر:

حقوق شهروندی به مجموعه امتیازات مربوط به شهروندان گفته میشود که افراد جامعه براساس آن قواعد و مقررات زیست اجتماعی دارند و زمینه های مدنی شدن را در جامعه قوام می بخشند ، شهروند که تک تک افرادی که در یک جامعه باحقوق مساوی زندگی میکنند اطلاق میشود دریک کلام و خلاصه میتوان گفت : در مفهوم شهروندی و حقوق آن ، این افراد نیستند که تابعی از دولت قرار میگیرند بلکه دولت تابعی از شهروندان است و مبتنی بر تصمیم گیری و خواست آنها باید عمل کند ، در شهروندی دولت وابسته به افراد جامعه است و بر همین مبنا است که حقوق شهروندی جزء اصول و پیش شرط های دموکراسی است .

انواع حقوق شهروندی

حقوق مربوط به آزادی : شامل آزادیهای فردی مثل : آزادی انتخاب مسکن - محل سکونت - مکاتبات ، آزادی اندیشه (آزادی بیان - آزادی مطبوعات ، آزادی گردهمائی و تشکیل احزاب و اتحادیه ها - آزادی اقتصادی و اجتماعی - مالکیت - بازرگانی - کار

حقوق مربوط به مصونیت ، (مصونیت حیثیت - مصونیت اموال - مصونیت شغل و ....

حقوق مربوط به مساوات مثل : مساوات در مقابل قانون - مساوات در مقابل دادگاهها - مساوات در پرداخت مالیات .

حقوق سیاسی : حقوق سیاسی حقوقی است که به موجب آن شخص دارنده حق میتواند در حاکمیت ملی خود شرکت کند

حق حاکمیت ملی ناشی از حقوق سیاسی شهروندان است و مهمترین آن عبارت است از : حق شرکت در انتخابات حق انتخاب شدن حق فعالیت سیاسی و حق دارا بودن تابعیت و ....

حقوق اجتماعی : از جمله حقوق شهروندی است که عمدتاً مربوط به حقوق رفاهی میگردد . مثل حمایت های مادی و در آمدی - مانند تامین مسکن تامین شغل - برخورداری از حداقل مزد - تامین اجتماعی در صورت بیکاری و حوادث و آموزش و پرورش رایگان - بهداشت و درمان - بیمه حمایتی و داشتن وکیل .

مسئولیتها در حقوق شهروندی

الف : مسئولیت افراد

۱ - **مسئولیت اجتماعی** مثل شرکت داوطلبانه در جهت کمک به پیشرفت شهرو شرکت در سازمانها و کمیته های محلی گوناگون نظیر انجمن های حمایتی ، سازمانهای غیر دولتی ، هیاتهای حل اختلاف ، انجمنهای صنفی و نهادهای مردم نهاد و شرکت در مجامع و نشستهای عمومی و پروژه های اجتماعی

۲ - **مسئولیتهای فردی** مثل : شرکت در انتخابات - خدمت در ارتش احترام به حقوق دیگران - پرداخت مالیات - پرداخت عوارض شهروندی و ...

ب - مسؤلیت‌های دولت : خرج نمودن مالیات و عوارض دریافتی
در جهت رفاه شهروندان - حفاظت از جان و مال - امنیت عمومی
تامین بهداشت و درمان - آب و غذای سالم - آموزش و پرورش راه
و خیابان و راه آهن و ترافیک روان - حفاظت از منابع طبیعی محیط
زیست ، حفاظت از اموال مردم و تضمین حسابهای بانکی جبران
خسارتهای پیش بینی نشده مثل سیل - زلزله - خشکسالی و ....

سیر تاریخی حقوق شهروند :

الف : گروهی مبنای این حقوق را عدالت میدانند : این افراد بر اساس نظریه حقوق نظری یا طبیعی : این حقوق را جزء لاینفک زندگی بشری میدانند و معتقدند این حقوق برتر از اراده حکومت ها است و عام مردم از هر جنس و نژادی بدون توجه به موقعیتی که دارند از آن برخوردارند . و قوانین بشری نمیتواند آنرا سلب کند .

ب : نظریه دوم مبتنی بر حقوق اجتماعی است : و این گروه معتقدند که علیرغم اینکه این قوانین نظری و جنبه الهی دارد ولی باید توسط حکومت ها تدوین و به رسمیت شناخته شود و ضمانت اجرائی برای آن بوجود آید تا جزء مطالبات شهروندها قرار گیرد . مردم، نهادها جامعه مدنی - حقوقی - علما و روشنفکران و نهادهای اجتماعی است که مدافع حقوق شهروندی و رعایت آن گردیده و تحکیم پایه های آن و مطالبه اجرای آن را از دولتها بخواهند.

منشور كوروش كبير

(اولين اعلاميه حقوق بشر)

منشور حقوق بشر کوروش بزرگ **موسوم به استوانه کوروش** استوانه ای سفالین است که **در سال ۵۳۹** پیش از میلاد به فرمان کوروش دوم هخامنشی شاهنشاه ایران ساخته شده و دور تا دور آن مجموعه ای از سخنان و دستورات شاهنشاه به خط میخی بابلی نقش گردیده است این استوانه در پایه های شهر بابل قرار داده شده بود.

این سند به عنوان «**نخستین منشور حقوق بشر**» شناخته می شود و **در سال ۱۹۷۱** میلادی ، سازمان ملل آن را به شش زبان رسمی سازمان منتشر کرد . بدلی از این منشور در مقر سازمان ملل متحد در شهر نیویورک نگهداری می شود .

متن منشور حقوق بشر

کوروش کبیر

**– اینک که به یاری مزدا ، تاج سلطنت ایران و بابل و کشورهای
جهات اربعه را به سرگذاشته ام ، اعلام می کنم ، که تا روزی که
من زنده هستم و مزدا توفیق سلطنت را به من می دهد . دین و
آیین و رسوم ملت‌هایی که من پادشاه آنها هستم ، محترم خواهم
شمرد و نخواهم گذاشت که حکام و زیر دستان من ، دین و آئین و
رسوم ملت‌هایی که من پادشاه آنها هستم یا ملت‌های دیگر را مورد
تحقیر قرار بدهند یا به آنها توهین نمایند .**

– من از امروز که تاج سلطنت را به سر نهاده ام ، تا روزی که زنده هستم و مزدا توفیق سلطنت را به من می دهد ، هرگز سلطنت **خود را** **برهیچ ملت تحمیل نخواهم کرد** و هرملت **آزاد است** ، که مرا به سلطنت خود قبول کند یا ننماید و هرگاه نخواهد مرا پادشاه خود بداند ، من برای سلطنت آن ملت مبادرت به جنگ نخواهم کرد .

– **من تا روزی** که پشاده ایران و بابل و کشورهای جهات اربعه هستم ، نخواهم گذاشت ، کسی به دیگری ظلم کند و اگر شخصی مظلوم واقع شد ، من حق وی را از ظالم نخواهم گرفت و به او خواهم داد و ستمگر را مجازات خواهم کرد .

– من امروز اعلام می کنم ، که هر کس آزاد است ، که هر دینی را که میل دارد ، بپرستد و در هر نقطه که میل دارد سکونت کند ، مشروط بر اینکه در آنجا حق کسی را غصب ننماید و هر شغلی را که میل دارد ، پیش بگیرد و مال خود را به هر نحو که مایل است ، به مصرف برساند ، مشروط به اینکه لطمه به حقوق دیگران نزند.

– من اعلام می کنم ، که هر کس مسئول اعمال خود می باشد و هیچ کس را نباید به مناسبت تقصیری که یکی از خویشاوندانش کرده ، مجازات کرد ، مجازات برادر گناهکار و برعکس به کلی ممنوع است و اگر یک فرد از خانواده یا طایفه ای مرتکب تقصیر میشود ، فقط مقصر باید مجازات گردد ، نه دیگران .

– من تا روزی که به یاری مزدا ، سلطنت می کنم ، نخواهم گذاشت که مردان و زنان را بعنوان غلام و کنیز بفروشند و حکام و وزیران من ، مکلف هستند ، که در حوزه حکومت و مأموریت خود ، مانع از فروش و خرید مردان و زنان بعنوان غلام و کنیز بشوند و رسم بردگی باید به کلی از جهان برافتد.

– و از مزدا خواهانم ، که مرا در راه اجرای تعهداتی که نسبت به ملت‌های ایران و بابل و ملت‌های ممالک اربعه عهده گرفته ام ، موفق گرداند .

اعلامیه جهانی حقوق بشر

اعلامیه جهانی حقوق بشر یک پیمان بین المللی است که در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسیده است و شامل ۳۰ ماده است. که به تشریح دیدگاه سازمان ملل متحد در مورد حقوق بشر میپردازد مفاد این اعلامیه حقوق بنیادی مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که تمامی انبای بشر در هر کشور ی باید از آن برخوردار باشند. مشخص کرده است. مفاد این اعلامیه از نظر بسیاری از پژوهشگران الزام آور بوده و از اعتبار حقوق بین الملل برخوردار است، زیرا به صورت گسترده ای پذیرفته شده و برای سنجش رفتار کشورها به کار می رود. **مجمع عمومی سازمان ملل متحد سه سال پس از تاسیس سازمان ملل متحد اعلامیه جهانی حقوق بشر را تصویب نمود و اعلامیه جهانی حقوق بشر که هدف آن ایجاد تضمین حقوق و آزادی های برابر برای همه مردم بود در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ به تصویب رسید روزی که اینک در سراسر جهان به عنوان روز بین المللی حقوق بشر گرامی داشته می شود.**

مفاد اعلامیه

ماده ۱ : تمام افراد بشر آزاد به دنیا می آیند و از لحاظ حیثیت و حقوق با هم برابرند همه دارای عقل و وجدان می باشند و باید نسبت به یکدیگر مانند برادر رفتار کنند.

ماده ۲- هر کس می تواند بدون هیچ گونه تمایز خصوصا از حیث نژاد ، رنگ ، جنس ، زبان ، مذهب ، عقیده سیاسی یا هر عقیده دیگر و همچنین ملیت ، وضع اجتماعی ، ثروت ، ولایت یا هر موقعیت دیگر ، از تمام حقوق و کلیه آزادی هایی که در اعلامیه حاضر ذکر شده است بهره مند گردد به علاوه هیچ تبعیضی به عمل نخواهد آمد که مبتنی بر وضع سیاسی ، اداری و قضایی یا بین المللی کشور با سرزمینی باشد که شخص به آن تعلق دارد خواه این کشور مستقل تحت قیمومیت یا غیر خود مختار بوده یا حاکمیت آن به شکلی محدود شده باشد

ماده ۳: هر کس حق زندگی ، آزادی و امنیت شخصی دارد

ماده ۴: احدی را نمیتوان در بردگی نگه داشت و دادوستد بردگان به هر شکلیکه باشد ممنوع است

ماده ۵: هیچکس را نباید مورد ظلم و شکنجه و رفتار یا کیفری تحقیر آمیز موهن یا خلاف انسانیت و شان بشر قرارداد

ماده ۶: هر کس حق دارد که شخصیت حقوق او در همه جا به عنوان یک انسان در مقابل قانون شناخته شود

ماده ۷: همه در برابر قانون مساوی هستند و حق دارند بدون تبعیض و با لسویه از حمایت قانون برخوردار شوند همه حق دارند در مقابل هر تبعیضی که ناقض اعلامیه حاضر باشد و علیه هر تحریکی که برای چنین تبعیضی به عمل آید به طور تساوی از حمایت قانون بهره مند شوند.

ماده ۸: در برابر اعمالی که حقوق اساسی فرد را مورد تجاوز قرار بدهد و آن حقوق به وسیله قانون اساسی یا قانون دیگری برای او شناخته شده باشد هر کس حق رجوع به محاکم ملی صالحه دارد.

ماده ۹: احدی را نمیتوان خود سرانه توقیف حبس یا تبعید نمود.

ماده ۱۰: هر کس با مساوات کامل حق دارد که دعوایش به وسیله دادگاه مساوی و بی طرف منصفانه و علناً رسیدگی بشود و چنین دادگاه درباره حقوق والزامات او یا هر اتهام جزایی که به او توجه پیدا کرده باشند اتخاذ تصمیم بنماید.

ماده ۱۱ (الف): هر کس به بزه کاری متهم شده باشد بی گناه محسوب خواهد شد تا وقتی که در جریان یک دعوای عمومی که در آن کلیه تضمین های لازم برای دفاع از او تأمین شده باشد تقصیر او با قانون محرز گردد.

(ب) هیچ کس برای انجام یا عدم انجام عملی که درموقع ارتکاب آن عمل به موجب حقوقی ملی یا بین المللی جرم شناخته نمیشده است محکوم نخواهد شد به همین طریق هیچ مجازاتی شدیدتر از آنچه که درموقع ارتکاب جرم بدان تعلق میگرفت درباره احدی اعمال نخواهد شد.

ماده ۱۲: احدی درزندگی خصوصی امور خانوادگی اقامتگاه یا مکاتبات خود نباید مورد مداخله های خود سرانه واقع شود و شرافت و اسم و رسمش نباید مورد حمله قرار گیرد هر کس حق دارد که درمقابل این گونه مداخلات و حملات مورد حمایت قانون قرار گیرد.

ماده ۱۳ : الف) هر کس حق دارد که در داخل هر کشوری آزادانه عبور و مرور کند ومحل اقامت خود را انتخاب نماید.

(ب) هر کس حق دارد هر کشوری واز جمله کشور خود را ترک کند یا به کشور خود باز گردد.

ماده ۱۴ : الف) هر کس حق دارد در برابر تعقیب ، شکنجه و آزار ، پناهگاهی جستجو کند و در کشورهای دیگر پناه اختیار کند .

ب) در موردی که تعقیب واقعا مبتنی به جرم عمومی و غیر سیاسی و رفتارها یی مخالف با اصول و مفاصد ملل متحد باشد نمی توان از این حق استفاده نمود .

ماده ۱۵ : الف) هر کس حق دارد که دارای تابعیت باشد

ب) احدی رانمی توان خود سرانه از تابعیت خود یا از حق تغییر تابعیت محروم کرد.

ماده ۱۶ : الف) هزر زن و مرد بالغی حق دارند بدون هیچ محدودیت از نظر نژاد ، ملیت ، تابعیت یا مذهب با هم دیگر زناشویی و هنگام انحلال آن ، زن و شوهر در کلیه امور مربوط به ازدواج دارای حقوق مساوی می باشند .

ب) ازدواج باید با رضایت کامل و آزادانه زن و مرد واقع شود .

ماده ۱۷ : الف) هر شخصی ، منفرداً یا بطور اجتماعی حق مالکیت دارد .

ب) احدی را نمیتوان خودسرانه از حق مالکیت محروم نمود .

ماده ۱۸ : هرکس حق دارد که از آزادی فکر، وجدان و مذهب بهره مند شود این حق متضمن آزادی تغییر مذهب یا عقیده و ایمان می باشد و نیز شامل تعلیمات مذهبی و اجرای مراسم دینی است هرکس میتواند از این حقوق یا مجتمعاً به طور خصوصی یا به طور عمومی برخوردار باشد .

ماده ۱۹ : هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات مرزی آزاد باشد .

ماده ۲۰ : الف) هرکس حق دراد از ادانه مجامع و جمعیت های مسالمت آمیز تشکیل دهد

ب) هیچ کس را نمیتوان مجبور به شرکت در اجتماعی کرد .

ماده ۲۱ : الف) هر کس حق دارد که در اداره امور عمومی کشور خود خواه مستقیماً و خواه با وساطت نمایندگان که آزادانه انتخاب شده باشد شرکت جوید .

ب) هر کس حق دارد با تساوی شرایط به مشاغل عمومی کشور خود نایل آید .

پ) اساس و منشأ قدرت حکومت اراده مردم است . این اراده باید به وسیله انتخاباتی ابزار گردد که از روی صداقت و به طور ادواری صورت پذیرد انتخاب باید عمومی و بارعایت مساوات باشد و با رای مخفی یا طریقه‌های نظیر آن انجام گیرد که آزادی رای را تأمین نماید .

ماده ۲۲ : الف) هر کس به عنوان عضو اجتماع ، حق امنیت اجتماعی دارد و مجاز است به وسیله مساعی ملی و همکاری بین المللی حقوق اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی خود را که لازمه مقام و نمو آزادانه شخصیت اوست بارعایت تشکیلات و منابع هر کشور به دست آورد .

ماده ۲۳ : الف) هرکس حق دراد کار کند کار خود را آزادانه انتخاب نماید شرایط منصفانه و رضایت بخشی برای کار خواستار باشد و در مقابل بیکاری مورد حمایت قرار گیرد .

ب) همه حق دارند که بدون هیچ تبعیضی در مقابل کار مساوی ، اجرت مساوی دریافت نمایند.

پ) هرکس که کار می کند به مزد منصفانه و رضایت بخشی ذیحق می شود که زندگی او و خانواده اش را موافق شئون انسانی تامین کند و آن را در صورت لزوم با هر نوع وسایل دیگر حمایت اجتماعی تکمیل نماید .

ت) هرکس حق دارد که برای دفاع از منافع خود با دیگران اتحادیه تشکیل دهد و در اتحادیه ها نیز شرکت کند.

ماده ۲۴: هر کس حق استراحت و فراغت و تفریح دارد و به خصوص به محدودیت معقول ساعات کار و مرخصی های ادواری با اخذ حقوق ذیحق می باشد .

ماده ۲۵: الف) هر کس حق دارد که سطح زندگی او سلامتی و رفاه خود و خانواده اش را از حیث خوراک و مسکن و مراقبتهای طبی و خدمات لازم اجتماع تامین کند و همچنین حق دارد که در مواقع بیکاری ، بیماری ، نقص اعضاء ، زنان بی سرپرست ، پیری یا در تمام موارد دیگری که به علل خارج از اراده انسان و سایل امرار معاش او از بین رفته باشد از شرایط آبرومندانانه زندگی برخوردار شود .

ب) مادران و کودکان حق دارند که از کمک و مراقبت مخصوصی بهره مند شوند کودکان چه بر اثر ازدواج و چه بدون ازدواج به دنیا آمده باشند حق دارند که همه از یک نوع حمایت اجتماعی برخوردار شوند.

ماده ۲۶ : هر کس حق دارد که از آموزش و پرورش بهره‌مند شود آموزش و پرورش لاقلاً تا حدودی که مربوط به تعلیمات ابتدایی و اساسی است باید مجانی باشد آموزش ابتدایی اجباری است آموزش حرفه‌ای باید عمومیت پیدا کند و آموزش عالی باید با شرایط تساوی کامل به روی همه باز باشد تا همه بنابه استعداد خود بتواند از آن بهره‌مند گردند.

ب) آموزش و پرورش باید به طوری هدایت شود که شخصیت انسانی هر کس را به حداکمل رشد آن برساند و احترام حقوق و آزادی‌های بشری را تقویت کند آموزش و پرورش باید حین تفاهم گذشت و احترام عقاید مخالف و دوستی بین تمام ملل و جمعیت‌های نژادی یا مذهبی و همچنین توسعه فعالیت‌های ملل متحد را در راه حفظ صلح، تسهیل نماید.

(پ) پدر و مادر در انتخاب نوع آموزش و پرورش فرزندان خود نسبت به دیگران اولویت دارند.

ماده ۲۷: الف) هر کس حق دارد در زندگی فرهنگی اجتماع شرکت کند از فنون و هنرها متمتع گردد و در پیشرفت علمی و فوائد آن سهمی باشد.

(ب) هر کس حق دارد از حمایت منافع معنوی و مادی آثار علمی فرهنگی یا هنری خود برخوردار شود.

ماده ۲۸: هر کس حق دارد برقراری نظم را بخواهد که از لحاظ اجتماع و بین المللی حقوق و آزادی هایی را که در این اعلامیه ذکر گردیده تامین کند و آنها را به مورد عمل بگذارد.

ماده ۲۹: الف) هر کس در مقابل آن جامعه ای وظیفه دارد که رشد آزاد کامل شخصیت او را میسر سازد

ب) هر کس در اجرای حقوق و استفاده از آزادی های خود فقط تابع محدودیت هایی است که به وسیله قانون منحصرأً به منظور تامین شناسایی و مراعات حقوق و آزادی های دیگران و برای مقتضیات صحیح اخلاقی و نظم عمومی و رفاه همگانی در شرایط یک جامعه دموکراتیک وضع گردیده است .

پ) این حقوق و آزادی ها در هیچ موردی نمیتواند بر خلاف مقاصد و اصول ملل متحد اجرا گردد.

ماده ۳۰ : هیچ یک از مقررات اعلامیه حاضر نباید طوری تفسیر شود که متضمن حقی برای دولتی یا جمعیتی یا فردی باشد که به موجب آن بتواند هر یک از حقوق و آزادی های مندرج در اعلامیه را از بین ببرد و یا در آن راه فعالیتی بنماید .

اعلامیہ اسلامی

حقوق بشر

(مصوب ۱۴ محرم ۱۴۱۱ قمری مطابق با ۱۵ مرداد ۱۳۶۹ شمسی)

اجلاس وزرای امور خارجه سازمان کنفرانس اسلامی در قاهره (۲۶)

يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر واثني وجعلناكم شعوبا و قبائل لتعارفوا

ان اكرمكم عند الله اتقاكم (قران كريم)

دولت های عضو سازمان کنفرانس اسلامی با ایمان به الله پروردگار

جهانیان و آفریدگار کائنات و بخشنده نعمتها ، خداوندی که انسان را به

بهترین وجه آفرید و به او حیثیت داده و وی را خلیفه خود در زمین

گرداند .

و با در نظر گرفتن عقیده توحید ناب که ساختار بر پایه استوار شده است .

ضمن تاکید بر نقش تمدنی و تاریخی امت اسلامی که خداوند آنرا بهترین است برگزید تا این امت یک تمدن جهانی همگون را به بشریت تقدیم نماید .

و به جهت ایفای سهم خود در تلاشهای بشری که مربوط به حقوق بشر است .

و با ایمان به این که حقوق اساسی و آزادیهای عمومی در اسلام جزئی از دین مسلمین است ، پس هیچ احدی به طور اصولی حق متوقف کردن کلی یا جزئی یا زیر پا نهادن یا چشم پوشی کردن از احکام الهی ، تکلیفی که خداوند از راه کتابهای خود نازل نموده و خاتم پیامبرانش رافرستاده و به وسیله او پایان و اختتامی برای رسالت آسمانی بعمل آورده است ندارد. بنابراین مراعات آنها عبادت است و کوتاهی از آنها یا تجاوز بر آنها منکر است و هر انسانی بطور منفرد ، مسئول پاسداری و اجرای آن است و امت بگونه ای هماهنگ در تضمین (مشترک) در قبال آن مسئولیت دارد . بدین جهت دولتهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی بر این اساس مواد زیر را اعلام می نمایند .

متن اعلامیه :

ماده: ۱ - الف) بشر بطور کلی یک خانواده می باشند که بندگی نسبت به خداوند و فرزندى نسبت به آدم آنها را گرد آورده وهمه مردم در اصل شرافت انسانی و تکلیف و مسؤلیت برابرند بدون هرگونه تبعیضی از لحاظ نژاد یا رنگ یا جنس یا اعتقاد دینی یا وابستگی سیاسی یا وضع اجتماعی و غیره .

ضمناً عقیده صحیح تنها تضمین برای رشد این شرافت از راه تکامل انسان می باشد.

ب) همه مخلوقات به منزله عائله خداوندی هستند و محبوبترین آنان نزد خدا سودمندترین آنان به همنوع خود است و هیچ احدی بر دیگری برتری ندارد مگر در تقوی و کار نیکو .

ماده ۲- الف) زندگی موهبتی است الهی و حقی است که برای هر انسانی تضمین شده است و بر همه افراد و جوامع و حکومتها واجب است که از این حق حمایت نموده و در مقابل هر تجاوزی علیه آن ایستادگی کنند و جایز نیست کشتن هیچ کس بدون مجوز شرعی .

ب) استفاده از وسیله ای که منجر به از بین بردن سرچشمه بشریت بطور کلی یا جزئی گردد ممنوع است

ج) پاسداری از ادامه زندگی بشریت تا هر جائیکه خداوند مشیت نماید وظیفه شرعی می باشد .

د) حرمت حنازه انسان باید حفظ شود و بی احترامی به آن جایز نیست کما این که جایز نیست لمس کردن آن مگر با مجوز شرعی و بر دولت است حمایت از این امر .

ماده ۳ - الف) در صورت به کارگیری زور یا کشمکش های مسلحانه نباید آنانی را که در آن مشارکتی نداشته اند همچون پیر مردان و زنان و کودکان را کشت وهر مجروح و بیماری حق مداوا و اسرا حق خوراک وپناهگاه ولباس دارند . ومثله کردن مقتولین ممنوع است وباید اسرا را مبادله وفیمابین خانواده هائی که اوضاع جنگ باعث جدائی آنان شده است دیدارهای بعمل آید .

ب) قطع درختان یا ازبین برده زراعت ودامها یا تخریب ساختمان ها و موسسات کشوری دشمن به وسیله بمباران یا موشک باران وغیره جایز نمی باشد .

ماده ۴ - هر انسانی حرمتی دارد و میتواند از آوازه خود در زندگی یا پس از مرگ پاسداری نماید و دولت و جامعه موظف است که از پیکر و مدفن او پاسداری کند .

ماده ۵ - الف) خانواده پایه ساختار جامعه است و زناشویی اساس ایجاد آن می باشد بنابر این مردان و زنان حق ازدواج دارند و هیچ قید و بندی که بر پایه نژاد یا رنگ یا قومیت باشد نمی تواند از این حق آنان جلوگیری کند .

ب) جامعه و دولت موظف است موانع را از فراراه ازدواج برداشته و راه های آنرا آسان و از خانواده حمایت بعمل آورد

ماده ۶ - الف) در حیثیت انسان زن با مرد برابر است و به همان اندازه که زن وظایفی دارد از حقوق نیز برخوردار است و دارای شخصیت مدنی و ذمه مالی مستقل و حق حفظ نام و نسبت خویش است .

ب) بار نفقه خانواده و مسئولیت نگهداری آن از وظایف مرد میباشد

ماده ۷- الف) هر کودکی از زمان تولد حقی بر گردن والدین خویش و جامعه و دولت در محافظت دوران طفولیت و تربیت نمودن و تامین مادی و بهداشتی و ادبی دارد در ضمن باید از جنین و مادر نگهداری شود و مراقبت های ویژه نسبت به آنها مبذول شود .

ب) پدران و کسانی که از نظر قانون شرع به منزله پدرانند حق انتخاب نوع تربیتی را که برای فرزندان خود می خواهند با مراعات منافع و آینده آنان در پرتو ارزش های اخلاقی و احکام شرعی دارند

ج) بر طبق احکام شرع فرزندان نسبت به والدین خود و اقوام نسبت به اقوام خود حقوقی بر گردن دارند .

ماده ۸ - هر انسانی از لحاظ الزام و التزام از یک شخصیت شرعی برخوردار است و اگر این شخصیت از بین رفت یا مخدوش گردید قیم جای او را می گیرد.

ماده ۹- الف) طلب علم یا فریضه است و آموزش یک امر واجب است بر جامعه و دولت ، و بر دولت لازم است که راهها و وسایل آن را فراهم نموده و متنوع بودن آنرا بگونه ای که مصلحت جامعه را بر آورد تامین نماید و به انسان فرصت دهد که نسبت به دین اسلام و حقایق هستی معرفت حاصل کند و آنرا برای خیر بشریت به کار گیرد.

ب) حق هر انسانی است که موسسات تربیتی و توجیهی مختلف از خانواده و مدرسه و دانشگاه گرفته تا دستگاههای تبلیغاتی و غیره که کوشش در جهت پرورش دینی و دنیوی انسان مینماید برای تربیت کامل و متوازن او تلاش کنند و شخصیتش را پرورش دهند بگونه ای که ایمانش به خدا و احترامش به حقوق و وظایف و حمایت از آن فراهم شود .

ماده ۱۰- انسان دین فطرت است و به کار گرفتن هرگونه اکراه نسبت به انسان یا بهره برداری از فقر یا جهل انسان جهت تغییر این دین به دینی دیگر یا به الحاد ، جایز نمی باشد

ماده ۱۱ - الف) انسان آزاد ه متولد میشود واحدی حق به بردگی کشیدن یا ذلیل کردن یا مقهور کردن یا بهره کشیدن یا به بندگی کشیدن اوراندارد مگر خدای تعالی .

ب) استعمار به انواع گوناگونش وبه اعتبار این که بدترین نوع بردگی است شدیداً تحریم می شود وملتهایی که از آن رنج میکشند حق دارند از آن رهایی یافته وسرنوشت خویش را تعیین کنند همه دول وملل نیز موظف اند از این گروه درمبارزه علیه نابودی هر نوع استعمار واشغال یازی نمایند همه ملتها نیز حق حفظ شخصیت مستقل وسلطه خود بر منابع وثروتهای طبیعی رادارند.

ماده ۱۲- هر انسانی بر طبق شریعت حق انتقال وانتخاب مکان برای اقامت در داخل یا خارج کشورش را دارد ودر صورت تحت ظلم قرار گرفتن میتواند به کشور دیگری پناهنده شود وبر آن کشور پناهنده واجب است که با او مدارا کند تا این که پناهگاهی برایش فراهم شودبا این شرط که علت پناهندگی بخاطر ارتکاب جرم طبق نظر شرع نباشد .

ماده ۱۳ - کار حقی است که باید دولت و جامعه برای هر کسی که قارد به انجام آن است تضمین کند و هر انسانی آزادی انتخاب کار شایسته را دارد به گونه ای که هم مصلحت خود و هم مصلحت جامعه بر آورده شود هر کارگری حق دارد از امنیت و سلامت و دیگر تامین های اجتماعی برخوردار باشد و نباید اورابه کاری که توانش را ندارد واداشت یا او را به کاری اکراه نمود یا از او بهره کشی کرد **یابه اوزیان رساند** و هر کارگری بدون فرق میان مرد وزن حق دارد که مزد عادلانه درمقابل کاری که ارائه می کند سریعاً دریافت نماید و نیز حق استفاده از مرخصی ها و پاداش ها و ترفیحات استحقاقی را دارد و درعین حال موظف است که در کار خود اخلاص و درستکاری داشته باشد و اگر کارگر با کارفرما یا اختلاف پیدا کردند دولت موظف است برای حل این اختلاف و از بین بردن ظلم و اعاده حق و پایبندی به عدل بدون این که بنفع طرفی عدول کند دخالت نماید .

ماده ۱۴ - انسان حق دارد کسب مشروع بکند بدون احتکار و فریب یازیان رساندن به خود یا دیگران و ربا شدیداً ممنوع می باشد

ماده ۱۵- هر انسانی حق مالک شدن از راه های شرعی را دارد و می تواند از حقوق مالکیت بگونه ای که به خود و یا دیگران و یا جامعه ضرر نرساند برخوردار باشد و نمیتوان مالکیت را از کسی سلب کرد مگر بنا بر ضرورت حفظ منافع عمومی و در مقابل پرداخت غرامت فوری و عادلانه

ب) مصادره اموال و ضبط آنها ممنوع است مگر بر طبق شرع

ماده ۱۶- هر انسانی حق دارد از ثمره دست آوردهای علمی و ادبی یا هنری یا تکنولوژیکی خود سود ببرد و حق دارد از منافع ادبی و مالی حاصله از آن حمایت نماید مشروط بر این که آن دست آورد (اثر) مغایر با احکام شریعت نباشد .

الف) هر انسانی حق دارد که در یک محیط پاک از مفسد و بیماری های اخلاقی بگونه ای که بتواند در آن خود را از لحاظ معنوی بسازد زندگی کند جامعه و دولت موظف اند این حق را برای او فراهم کنند .

ب) دولت و جامعه موظف اند که برای هر انسانی تامین بهداشتی و اجتماعی را از طریق ایجاد مراکز عمومی مورد نیاز بر حسب امکانات موجود فراهم نمایند.

ج) دولت مکلف است حق هر انسانی را در زندگی شرافتمندانه ای که بتواند از طریق آن مایحتاج خود و خانواده اش را بر آورده سازد و شامل خوراک و پوشاک و مسکن و آموزش و درمان و سایر نیازهای اساسی می شود تضمین نماید.

الف) هر انسانی حق دارد که نسبت به جان و دین و خانواده و ناموس و مال خویش در آسودگی زندگی کند

ب) هر انسان حق دارد که در امور زندگی خصوصی خود (در مسکن و خانواده و مال و ارتباطات) استقلال داشته باشد و جاسوسی یا نظارت بر او یا مخدوش کردن حیثیت او جایز نیست و باید از او در مقابل هر گونه دخالت زور گویانه در این شئون حمایت شود.

ج) مسکن در هر حالی حرمت دارد و نباید بدون اجازه ساکنین آن یا بصورت غیر مشروع وارد آن شد و نباید آنرا خراب یا مصادره کرد یا ساکنینش را آواره نمود .

الف مردم در برابر شرع مساوی هستند و در این امر حاکم و محکوم نیز با هم برابرند.

ب مراجعه و پناه بردن به دادگاه حق است که برای همه تضمین شده است.

ج مسئولیت در اصل شخصی است

د هیچ جرمی یا مجازاتی نیست مگر به موجب احکام شریعت.

ه متهم بی گناه است تا این که محکومیتش از راه محاکمه عادلانه ای که همه تضمینی ها برای دفاع از او فراهم باشد ثابت گردد.

ماده ۲۰-

دستگیری یا محدود ساختن آزادی یا تبعد یا مجازات هر انسانی جایز نیست مگر به مقتضای شرع و نباید او را شکنجه بدنی یا روحی یا با او به گونه ای حقارت آمیز یا سخت یا منافی حیثیت انسانی رفتار کرد همچنین اجبار هر فردی برای آزمایشات پزشکی یا علمی جایز نیست مگر با رضایت وی و مشروط بر این که سلامتی و زندگی او به مخاطره نیفتد همچنین تدوین قوانین استثنایی که به قوه اجرائیه چنین اجازه ای را بدهد نیز جایز نمی باشد .

ماده ۲۱-

گروگان گیری به هر شکلی و بخاطر هر هدفی ممنوع است .

الف (هر انسانی حق دارد که نظر خود را به هر شکلی که مغایر با اصول شرعی نباشد آزادانه بیان دارد

ب) هر انسانی حق دراد برای خیر و نهي از منکر بر طبق ضوابط شریعت اسلامی دعوت کند

ج) تبلیغات یک ضرورت حیاتی برای جامعه است و سوء استفاده و سوء استعمال آن و حمله به مقدسات و کرامت انبیاء یا بکار گیری هر چیزی که منجر به ایجاد اختلال در ارزش ها یا امتثت شدن جامعه یا زیان یا متلاشی شدن اعتقاد شود ممنوع است.

د) برانگیختن احساسات قومی یا مذهبی و یا هر چیزی که منجر به برانگیختن هر نوع حس تبعیض نژادی گردد جایز نیست

ماده ۲۳

الف (ولایت امانتی است که استبداد یا سوء استفاده از آن شدیداً ممنوع می باشد زیرا که حقوق اساسی از این راه تضمین می شود

ب) هر انسانی حق دارد در اداره امور عمومی کشور خود بطور مستقیم یا غیر مستقیم شرکت نماید همچنین او میتواند پستهای عمومی را بر طبق احکام شریعت متصدی شود.

ماده ۲۴

کلیه حقوق و آزادی های مذکور در این سند مشروط به مطابقت با احکام شریعت اسلامی می باشد.

ماده ۲۵

شریعت اسلامی تنها مرجع برای تفسیر یا توضیح هر ماده از مواد این اعلامیه می باشد.

حقوق ملت در قانون

اساسی جمهوری اسلامی ایران

فصل سوم قانون اساسی از اصل نوزدهم تا اصل ۴۳ (۲۴ اصل)

- کلیات این اصول شامل – مردم از حقوق مساوی برخوردارند –**
- در حمایت قانونند – رعایت حقوق زنان – رعایت حیثیت افراد – جان**
- مال – مسکن ... آزادی عقیده – آزادی مطبوعات – عدم استراق**
- سمع و مکالمات تلفنی – و افشای نامه های خصوصی و هر گونه**
- تجسس در احوال مردم – آزادی احزاب از تامین اجتماعی مناسب**
- آموزش و پرورش رایگان – تامین مسکن – رفتار قضائی مناسب**
- و مطابق با جرم – حق دادخواهی – حق انتخاب وکیل – اصل برائت**
- عدم هر گونه شکنجه – حفظ حرمت افراد – حق تابعیت و ...**

فصل سوم - حقوق ملت

اصل نوزدهم

مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ نژاد، و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل بیستم:

همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند.

اصل بیست و یکم :

**دولت موظف است حقوق زن رادرتمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید
وامورزیر را انجام دهد :**

۱- ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن واحیای حقوق مادی و معنوی او .

**۲- حمایت مادران ، بالخصوص دردوران بارداری وحضانت فرزند ، و حمایت از کودکان بی
سرپرست .**

۳- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان وبقای خانواده .

۴- ایجاد بیمه خاص بیوگان وزنان سالخورده وبی سرپرست .

**۵- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته درجهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی
شرعی .**

اصل بیست دوم :

حیثیت جان ، مال ، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردیکه قانون تجویز کند .

اصل بیست و سوم :

تفتیش عقاید ممنوع و هیچکس رانمی توان بصرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مواخذه قرار داد .

اصل بیست و چهارم :

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد تفصیل آنرا قانون معین میکند .

اصل بیست و پنجم :

بازرسی و نرساندن نامه ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی افشای مخابرات تلگرافی و تلکس ، سانسور ، عدم مخابره و نرساندن آنها ، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر بحکم قانون .

اصل بیست و ششم :

احزاب جمعیتها ، انجمنهای سیاسی و صنفی و انجمنها اسلامی یا اقلیتها ی دینی شناخته شده آزادند ، مشروط باینکه اصول استقلال ، آزادی ، وحدت ملی ، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند هیچکس رانمی توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت .

اصل بیست و هفتم :

تشکیل اجتماعات و راهپیمائیها بدون حمل سلاح ، بشرط آنکه مغل به مبانی اسلام نباشد آزاد است .

اصل بیست و هشتم :

هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند . دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال بکار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل بیست ونهم :

بر خورداری از تامین اجتماعی ایز نظر بازنشستگی ، بیکاری ، پیری از کارافتادگی ، بی سرپرستی ، در راه ماندگی ، حوادث وسوانح ونیازبخدمات بهداشتی ودرمانی ومراقبتهای پزشکی بصورت بیمه وغیره حق ایت همگانی . دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی وورآمدهای حاصل از مشارکت مردم ، خدماتوحمایتهای مالی فوق رابرای یک یک افراد کشور تامین کند.

اصل سی ام :

دولت موظف است وسائل آموزش وپرورش رایگان رابرای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسائل تحصیلات عالی را تا سرحدخودکفائی کشور بطور رایگان گسترش دهد .

اصل سی و یکم :

داشتن مسکن متناسب بانياز ، حق هر فرد و خانواده ایرانی است ، دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمند ترند بخصوص روستائینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند .

اصل سی و دوم :

هیچکس را نمیتوان دستگیر کر مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین میکند در صورت بازداشت ، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه ارسال و مقدمات محاکمه ، در اسرع وقت فراهم گردد . متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل سی و سوم :

هیچکس رانمی توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه اش ممنوع یابه اقامت در محلی مجبور ساخت مگر در مواردیکه قانون مقرر میدارد .

اصل سی و چهار :

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس میتواند بمنظور دادخواهی به دادگاههای صالح رجوع نماید ، همه افراد ملت حق دارند اینگونه دادگاهها را در دسترس داشته باشند و هیچکس رانمی توان از دادگاهی که بموجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد

اصل سی و پنجم :

در همه دادگاهها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانائی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل سی و هشتم :

حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و بموجب قانون باشد .

اصل سی و هفتم :

اصل برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد .

اصل سی و هشتم :

هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است اجبار شخص به شهادت ، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است .

متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود .

اصل سی ونهم :

هتك حرمت وحيثيت كسيكه به حكم قانون دستگير ، بازداشت زندان بيا تبعيد شده بهر صورت كه باشد ممنوع وموجب مجازات است .

اصل چهلم :

هيچكس نمي تواند اعمال حق خویش راوسيله اضرار به غير يا تجاوز به منافع عموم قرار دهد.

اصل چهل ويكم :

تابعيت کشور ايران حق مسلم هر فرد ایرانی است ودولت نمي تواند از هيچ ایرانی سلب تابعيت کند ، مگر به درخواست خود اويا در صورتيكه به تابعيت کشور ديگري در آيد .

اصل چهل ودوم :

اتباع خارجه ميتوانند در حدود قوانين به تابعين ايران در آيند وسلب تابعيت اينگونه اشخاص در صورتی ممکن است كه دولت ديگري تابعيت آنها را پذيرد يا خود آنها درخواست كنند .

بررسی حقوق شهروندی

در سایر قوانین و

مقررات جمهوری اسلامی ایران

قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی

مصوب مجلس شورای اسلامی ایران در ۱۵ اردیبهشت ۱۳۸۳

تایید شورای نگهبان در ۱۶ اردیبهشت

**ماده واحده - از تاریخ تصویب این قانون کلیه محاکم عمومی ،
انقلاب و نظامی دادسراها و ظابطان قوه قضائیه مکلفند در انجام
وظایف قانونی خویش موارد ذیل را به دقت رعایت و اجراء کنند
متخلفین به مجازات مندرج در قوانین موضوعه محکوم خواهند
شد .**

۱- کشف و تعقیب جرایم و اجرای تحقیقات و صدور قرارهای تامین و بازداشت موقت می باید مبتنی بر رعایت قوانین و با حکم و دستور قضایی مشخص و شفاف صورت گیرد و از اعمال هر گونه سلیقه شخصی و سوء استفاده از قدرت و یا اعمال هر گونه خشونت و یا بازداشت های اضافی و بدون ضرورت اجتناب شود .

۲- محکومیت ها باید بر طبق ترتیبات قانونی و منحصر به مباشر شریک و معاون جرم باشد و تا جرم در دادگاه صالح اثبات نشود و رای مستدل و مستند به مواد قانون و یا منابع فقهی معتبر (در صورت نبودن قانون) قطعی نگردیده اصل بر برائت متهم بوده و هر کس حق دارد در پناه قانون از امنیت لازم برخوردار باشد .

۳- محاکم و دادسراها مکلفند حق دفاع متهمان و مشتکی عنهم را رعایت کرده و فرصت استفاده از وکیل و کارشناس را برای آنان فراهم آورند.

۴- با دادخواهان و اشخاص درمضان اتهام و مرتکبان جرایم و مطلعان از وقایع و کلاً در اجرای وظایف محوله و برخورد با مردم لازم است اخلاق و موازین اسلامی کاملاً مراعات گردد.

۵- اصل منع دستگیری و بازداشت افراد ایجاب مینماید که در موارد ضروری نیز به حکم و ترتیبی باشد که در قانون معین گردیده است و ظرف مهلت مقرره پرونده به مراجع صالح قضایی ارسال شود و خانواده دستگیر شدگان در جریان قرار گیرند.

۶- در جریان دستگیری و بازجویی یا استطاق و تحقیق از ایدای افراد نظیر بستن چشم و سایر اعضاء تحقیر و استخفاف به آنان اجتناب گردد.

۷- بازجویان و ماموران تحقیق از پوشاندن صورت و یا نشستن پشت سر متهم یا بردن آنان به اماکن نامعلوم و کلاً اقدام های خلاف قانون خود داری ورزند.

۸- بازرسی ها و معاینات محلی جهت دستگیری متهمان فراری یا کشف آلات و ادوات جرم بر اساس مقررات قانونی و بدون مزاحمت و در کمال احتیاط انجام شود و از تعرض نسبتبه اسناد و مدارک و اشیایی که ارتباطی به جرم نداشته و یا به متهم تعلق ندارد و افشای مضمون نامه ها و نوشته ها و عکس های فامیلی و فیلم های خانوادگی و ضبط بی مورد آن ها خودداری گردد.

۹- هر گونه شکنجه متهم به منظور اخذ اقرار و یا اجبار او به امور دیگر ممنوع بوده و اقرارهای اخذ شده بدینوسیله حجت شرعی و قانونی نخواهد داشت .

۱۰- تحقیقات و بازجویی ها باید مبتنی بر اصول و شیوه های علمی قانونی و آموزش های قبلی و نظارت لازم صورت گیرد و با کسانی که ترتیبات و مقررات رانادیده گرفته و در اجرای وظایف خود به روش های خلاف آن متوسل شده اند براساس قانون برخورد جدی صورت گیرد.

۱۱- پرسش ها باید مفید و روشن و مرتبط با اتهام یا اتهامات انتسابی باشد و از کنجکاوی در اسرار شخصی و خانوادگی و سؤال از گناهان گذشته افراد پرداختن به موضوعات غیر موثر در پرونده مورد بررسی احتراز گردد.

۱۲- پاسخ ها به همان کیفیت اظهار شده و بدون تغییر و تبدیل نوشته شود و برای اظهار کننده خوانده شود و افراد با سواد در صورت تمایل خودشان مطالب خود را بنویسند تا شبهه تحریف با القاء ایجاد نگردد.

۱۳- محاکم و دادسراها بر بازداشتگاههای نیروهای ضابط یا دستگاههایی که به موجب قوانین خاص وظایف آنان را انجام می دهند و نحوه رفتار ماموران و متصدیان مربوط با متهمان نظارت جدی کنند و مجریان صحیح مقررات را مورد تقدیر و تشویق قرار دهند و با متخلفان برخورد قانونی شود.

۱۴- از دخل و تصرف ناروا در اموال و اشیاء ضبطی و توقیفی متهمان اجتناب نموده و در اولین فرصت ممکن یا ضمن صدور حکم یا قرار در محاکم و دادسراها نسبت به اموال و اشیاء تعیین تکلیف گردد و مادام که نسبت به آنها اتخاذ تصمیم قضایی نگردیده است در حفظ و مراقبت از آنها اهتمام لازم معمول گردیده و در هیچ موردی نباید از آن ها استفاده شخصی و اداری به عمل آید.

۱۵- رئیس قوه قضائیه موظف است هیاتی را به منظور نظارت و حسن اجرای موارد فوق تعیین کند کلیه دستگاههایی که به نحوی در ارتباط با این موارد قرار دارند موظفند با این هیات همکاری لازم را معمول دارند. آن هیات وظیفه دارد در صورت مشاهده تخلف از قوانین علاوه بر مساع در اصلاح روش ها و انطباق آن ها با مقررات با متخلفان نیز از طریق مراجع صالح برخورد جدی نموده و نتیجه اقدامات خود را به رئیس قوه قضائیه گزارش نماید.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز سه شنبه مورخ پانزدهم اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و سه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۶/۲/۱۳۸۳ به تایید شورای نگهبان رسیده است.

دستورالعمل اجرایی بند ۱۵ قانون

احترام به آزادیهای مشروع و حفظ حقوق

شهروندی

مصوب ۱۵/۲/۸۳

ماده ۱ :

برای نظارت بر حسن اجرای قانون احترام به آزادیها ی مشروع و حفظ حقوق شهروندی « هیات نظارت مرکزی » موضوع بند ۱۵ این قانون مرکب از اعضای شورای معاونان قوه قضائیه تشکیل می شود .

تبصره ۱ : رئیس قوه قضائیه ریاست هیات نظارت مرکزی را بر عهده دارد و میتواند آن را به یکی از معاونان خود واگذار کند .

تبصره ۲ : از سایر مسئولین ذیربط حسب مورد پس از موافقت رئیس قوه قضائیه دعوت به عمل می آید .

ماده ۳:

دبیر خانه هیات نظارت مرکزی در حوزه دفتر رئیس قوه قضائیه تشکیل و دبیر هیات از میان دارندگان پایه ۸ قضایی و بالاتر با ابلاغ رئیس قوه قضائیه منصوب می شود .

تبصره : دبیر خانه هیات نظارت مرکزی نسبت به انتشار عکس و هویت نقض کنندگان حقوق شهروندی پس از قطعیت یافتن احکام آنان در رسانه های گروهی جرأید کثیر الانتشار و پایگاه (سایت) اطلاع رسانی اقدام می نماید .

ماده ۴:

در مرکز هر استان هیاتی مرکب از حداکثر پنج نفر قاضی دادگستری سازمان قضایی نیروهای مسلح دفتر بازرسی کل کشور و نماینده دادسرای انتظامی قضات بعنوان « هیات نظارت و بازرسی استان » تشکیل میشود .

ماده ۱۰ :

گروههای نظارت و بازرسی می توانند با کلیه افراد بازداشت شده و زندانی و سایر افرادی که لازم بدانند ملاقات و مصاحبه کرده و از پرونده ها دفاتر و تمامی پیشینه های قضایی و اداری مربوط به موضوع رونوشت و تصویر تهیه کنند

ماده ۱۳ :

در صورتی که گروههای نظارت و بازرسی در جریان رسیدگی به گزارش یا شکایتهای ارجاع شده از موارد دیگر نقض قانون یادشده آگاه شوند باید مراتب را فوراً به صورت مکتوب به رئیس کل دادگستری استان گزارش کنند

ماده ۱۴ :

گروههای نظارت و بازرسی در صورت مشاهده نقض آشکار حقوق شهروندی از قبیل بازداشت غیر قانونی رفتار خشونت آمیز و تحقیر افراد به گونه ای که ادامه آن آثار جبران ناپذیری در پی باشد باید بی درنگ موضوع را حسب مورد به قاضی دادگاه یادادستان مربوط اعلام کنند . اعلام گروه نظارت و بازرسی در این گونه موارد حکم گزارش موثق را داشته و مقامهای قضایی یاد شده مکلف به رفع اثر از نقض حقوق شهروندی اند .

ماده ۱۷ :

تشکیل هیاتهای نظارت و بازرسی بر حقوق شهروندی مانع وظایف دادستانهای عمومی و انقلاب و نظامی از حیث نظارت بر عملکرد ضابطان نیست و دادستانها و قضات دادرسی عمومی و انقلاب و نظامی موظف اند در صورت مشاهده نقض آزادیهای مشروع و حقوق شهروندی طبق ماده ۱۴ این دستورالعمل اقدام کرده و رئیس هیات نظارت و بازرسی استان را نیز به طور کتبی از موضوع آگاه کنند

ماده ۱۸ :

در تهران سایر مراکز استانها و شهرستانها شعبه هایی از دادسراهای عموم و انقلاب و نظامی و دادگاههای جزایی عمومی دادگاههای کیفری استان و دادگاههای نظامی را حسب مورد رئیس دادستان و رئیس سازمان قضایی نیروهای مسلح استان برای رسیدگی به جرمهای موضوع این قانون تعیین میکنند و رسیدگی به پرونده های مربوط فقط در همان شعبه ها انجام شود .

تبصره ۵ : رئیس کل دادگستری استان مشخصات این شعبه ها را به دبیر خانه هیات نظارت مرکزی ارسال می نماید .

ماده ۱۹ :

کلیه مراجع قضایی ، انتظامی ، اطلاعاتی ، ضابطان قوه قضائیه ، سازمان زندانها و اقدامات امینی و تربیتی وسایردستگاههای ذیربط مشمول مقررات این دستور العمل بوده ومکلف به رعایت وهمکاری در اجرای آن اند

ماده ۲۰ :

این دستورالعمل در ۱۹ ماده و ۵ تبصره به همراه سه پرسشنامه در تاریخ ۸/۳۰/۸۳ به تصویب رئیس قوه قضائیه رسیده وبرای اجرا به مراجع ذیربط ابلاغ می شود .

حقوق شهروندی

از دیدگاه

قرآن کریم و نهج البلاغه

از دیدگاه قرآن کریم انسان کرامت ذاتی دارد ، برای به فضیلت رساندن خصلت ذاتی مقاماتی گران به او عطا شده که به هیچ یک از دیگر موجودات داده نشده است .

آیات فراوانی از قرآن کریم به مسئله حقوق بشر اشاره دارد که حقوق بشر - به مفهوم قرآنی آن - با حقوق بشر غربی متفاوت است . در غرب ، حقوق بشر، مبتنی بر اومانیزم (اصالت انسان و انسان محوری) مادیت و منافع مادی فردی و طبقاتی و ... است ؛ اما قرآن ، در تمامی زمینه ها و فضایل و کرامات و با در نظر گرفتن همه مصالح و جنبه های مادی و معنوی از حقوق بشر سخن می راند

از دیدگاه قرآن و براساس آیه ۷۰ سوره مبارکه « اسراء » انسان ،
کرامت ذاتی دارد : « **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ** » (ما آدمی زادگان را گرامی داشتیم)
برای به فعلیت رساندن این خصلت ذاتی ، مقاماتی گران قیمت به او
عطا شده که به هیچ یک از دیگر موجودات داده نشده است و در هیچ
مکتبی مانند اسلام ، چنین حقوقی که لایق انسان باشد ، به چشم
نمی خورد

اکنون به چند نمونه آیات قرآنی درباره کرامت ،
شخصیت و حقوق انسان اشاره می کنیم

۱ - انسان به خدای متعال قرب تکوینی دارد : « **وَإِذَا سَأَلَ عِبَادِي**

عَنِّي فَأَنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ » و هنگامی که بندگان من از تو درباره

من سوال کنند (بگو:) من نزدیکم دعای دعا کنند را به هنگامی که مرا

می خوانند، پاسخ میگویم (بقره / ۱۸۶) . این بالاترین کرامتی

است که خداوند در حق انسان قائل شده است .

۲ - انسان خلافت الهی را به عهده دارد: « **أَنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ**

خَلِيفَةً » من در روی زمین جانشین برای خودم قرار دادم (بقره / ۳۰)

۳ - حق انتخاب آگاهان و آزادانه (که لازمه آن ، اختیار است) برای

انسان محفوظ است : « **الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ** » کسانی که سخنان را

می شنوند و از نکوترین آنها پیروی می کنند (زمر / ۱۸) « **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ**

إِمَّا كَفُورًا » ما راه را به او نشان دادیم ، خواه شاکر باشد و (پذیراشود) یا ناسپاس (انسان / ۳)

۴ - پیمودن راه حق بعد از انتخاب آگاهانه برای او آسان شده است

« **ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ** » سپس راه را برای او آسان کرد (عبس / ۲۰)

۵ - بارهای سنگین و زنجیرهای دست و پاگیر با آمدن پیامبران از دوش او برداشته شده است : «

وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ » و بارهای سنگین و زنجیرهایی را که بر آنها

بود (از دوش و گردنشان) بر می دارد (اعراف / ۱۵۷)

۶ - موارد دیگری از قبیل : قرار دادن تمامی مواهب مادی و معنوی برای او در جهت رسیدن به کمال نهایی (انعام ، ۱۰۴) انسان ، مخلوقی برگزیده شده از بین همه مخلوقات عالم (طه ، ۱۲۲) تاکید بر حفظ شرافت انسان (یوسف ، ۵۰) موجودی که محور و هدف رسالت های رسولان است (اسراء / ۹ و ۱۰)

قدرت تسخیر انسان ، درعالم طبیعت (لقمان / ۲۰) برخورداری او از عقل و قدرت تدبر و تفکر که منشا اراده و انتخاب و اختیار و آزادی است (اسراء / ۳۶) حق حیات، حرام بودن قتل او و ... احتراماتی است که قرآن برای انسان قائل شده است .

آنچه قرآن درباره حقوق بشر بیان کرده ، نشانگر آن است که انسان ، برترین مخلوق است و بالاترین حقوق ، کرامت، فضیلت و شخصیت به او عطا شده است .

صیانت از حقوق شهروندی

در نهج البلاغه

نهج البلاغه امام علی علیه السلام ، در تمامی فرامین ، نامه ها و توصیه های آن حضرت در جهت اجرای عدالت و رعایت حقوقی مردم در ابعاد مختلف زندگی انسانها و حتی رعایت حقوق حیوانات و نباتات (محیط زیست ....) است ، بعنوان نمونه بارز میتوان نامه آن حضرت معروف به **عهدنامه مالک اشتر** را خطاب به یکی از فرماندهان و استانداران آن حضرت را که بیشترین توجه و سفارش را در حق مردم دارد عنوان نمود:

در این فرمان بیش از ۳۰ مورد بصورت گوناگون از حقوق مردم و تاکید بر رعایت آن سخن به میان آمده است و واژه هائی از قبیل «ناس» «عامه» «رعیت» «عباداله» در این نامه تکرار شده که حاکی از اهمیتی است که امیرالمومنین در نظام حکومتی برای مردم قائل است در فرازی از این نامه آمده است :

مهربانی با مردم را پوشش دل خویش قرار ده ، و با همه دوست و مهربان باش ، مبادا هرگز چون حیوان شکاری باشی که خوردن آنان راغنیمت دانی ، زیرا مردم دسته ای برادر دینی و دسته ای همانند تو در آفرینش می باشند ، اگر گناهی از آنان سرمیزند ،

یاعلتهایی بر آنان عارض میشود ، و یا خواسته یا ناخواسته اشتباهی مرتکب میگردند آنان را بخشای ... از خون ریزی پرهیز ، از خون به ناحق پرواکن ، که هیچ چیز همانند خون به ناحق کیفر الهی را نزدیک نمی کند و نابودی نعمت ها را سرعت نمی بخشد و زوال حکومت را نزدیک نمی گرداند ... امام حتی در بستر شهادت برای قاتل خود سفارش کرد ، خطاب به فرزندان خود فرمود: « پسران عبدالمطلب » بنیم در خون مسلمانان فرو رفته اید و بگوئید امیرمومنان را کشته اند ، بدانید جز قاتل نباید به کسی آسیب برسد و برای جبران خون من کشته شود .

متن نامه امام علی (ع) به مالک اشتر همواره در طول تاریخ مورد
ارزیابی نخبگان ادیان مختلف قرار داشته و به عنوان رمز عدالت و
مصداق یک حاکم سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی بی
سابقه در طول عمر بشر شناخته شده است . **در سال ۱۳۸۲ مطالعه**
زندگی امام علی علیه السلام کارشناسان سازمان ملل متحد
را شگفت زده نمود به همین دلیل سازمان ملل متحد نامه حضرت
علی علیه السلام به مالک اشتر را به عنوان مهمترین «سند
دادگستری بی نظیر در طول جهان بشریت « ثبت کرد .

و کوفی عنان (سیاستمدار غنایی و دبیرکل سابق ملل متحد) نیز در این زمینه می گوید: این سخن علی ابن ابیطالب (ع) که ای مالک ، مردم یا برادر دینی تواند و یا در آفرینش با تو برابراند باید عنوان خط مشی همه سازمانهای جهان قرار گرفته و همه بشریت باید آن را سرلوحه رفتار خویش قرار دهند .

اعضای کمیته حقوقی سازمان ملل متحد تصویب کردند که این نامه به عنوان یکی از منابع حقوق بین الملل شناخته شود . همچنین سازمان ملل متحد از ملتهای جهان خواست تا این نامه را به عنوان الگوی خط مشی حکومتهای خویش مدنظر قرار دهند .

در کنفرانس توسعه بشری سازمان متحد در سال ۲۰۰۲ شش سخن از علی (ع) درباره اهمیت دانش و برقراری حکومت ایده آل و عدالت گستر به عنوان شعارهای این کنفرانس برگزیده شد .

با آرزوی موفقیت